

róður, bæði innari og ytri. Serliga víðróðurin, sum gav góðan og stóran tosk, dróg útróðrarmenn til bygdirnar norðanfyri. Har komu bátar langvegis frá, og nógvir gistu har norðuri. Frá mikkjalsmessu, sum er mánaðarskiptið september-oktober, róðu teir við áttamannafor- um inntil krossmessu, fyrst í mai. Síðani fóru teir um borð á seksmannaforini summarmánaðirnar. Hóast árinu vóru ójvni til fisk, so kom ein maður vanligu upp á einar 1500 veltvaksnar toskar ein váttróður. Tá fyrstu trolararnir komu og lögdu seg á innastu sandgrunnar, hildu teir seg vita, at ein vikamaður legði teimum lag á.

Og tað er jú nærliggjandi at hugsa sær, at her vóru staðkendir menn innanborða. Svikjarar, ævintýrjarar ella sjógarpar, kanska alt í senn. Stóðan var vónleys, og tað stóð nógv á monnum. Tað hevði tikið langa tíð at fara frá ongul og steini og yvir til snøri. Tað hevði verið ein merkiligur óvilji móti at fara yvir til fiskiligar agn. Og júst nú, línan langt um longi var vorðin vanligur og víðurkendur fiskireiðskapur, høvdu trolararnir lagt allan sjógv undir seg, bæði innan fyri og uttan fyri mark. Nú færoyingar vóru farnir at meta seg sum fiskivinnutjóð og skipsfiskiskapurin hevði tikið seg upp, vóru teir við eitt so væl og virðiliga afturásgildir. Men her var jú eitt logiskt samanspel. Onglismenn skiftu slupptrolararnar út við jarntrólarar við maskinkraft, og færoyingar fingur sluppinar til keyps fyri rímligan penga. Annað færdi hitt við sær.

Eitt kvöldið í skýmingini í januar mánað 1900 koma Hanus bóndi á Eiði og hansara manning tóssandi inn av Norðhavinum í árabáti. Tá kemur uttanfrá ímóti teimum ein trolari

grøvandi við fullari ferð, og í tí hann siglir tætt fram við teimum, rópar ein maður við tyðiligum norðanmáli á teir: "Tú, Hanus hin gamli! Hvar er kanónbáturin nú?"

Man kann siggja hesar menninar fyri sær, nú teir bæði bóktaviliga og myndaliga verða afturásgildir. Hanus bóndi ónir ikki aftur, neyvnan skeitir til viks. Stáir bert fram fyri seg, samanbitin.

Hvat hugsaðu hesir menn, meðan teir togaðu í áramar, soleiðis sum forðararnir undan teimum, so langt sum nakar dugdi at siga frá? Hetta man hava verið ein heilt vanlig hendring ein heilt vanlig útróðrardag. Teir hava ilskast um vónleysu stóðuna, onkur hevur lovað ilt, aðrir hava snøgt sagt givið skarvin yvir. Teir flestu staðfestu, at tað vóru tvær yvirmakir nú. Onnur ráddi á landi, hin á sjónum. Vit kenna hesa søguna, tí hon var hildin at vera stuttlig. Poengid er, at eitt hálvbytt, sum var við, vil vera fólkaligur og hjálpsamur, og svarar, tá hann er spurður. "Kanónbáturin sæst ongantíð um okkara leiðir," rópar hann aftur.

Afturhald

Tað hevur undrað stórliga, hví menn vóru so trekir at gera broytingar í fiskiskapi, sum í baksýni sýnast so innlýsandi. At teir vóru so trekir at fara frá onguli og steini, var ikki tí at teir ikki kendu til annan og betri reiðskap. Tá færoyingar langt um longi samdust um at fara yvir til línuveiðu við árabáti, komu bretar við sínum dampdrivnu línubátum. Tá færoyingar av álvara fóru yvir til havfiskiskap, komu bretar við dampdrivnum trolarum. Tá færoyingar fyrst í öldini fóru yvir til motordrivnan útróður, vóru teir á hesum øki knappliga líka so frammaliga sum bæði íslendarar og norð-

menn, sigur Robert Joensen. Men tað var bara tí, at tað vóru tveir útróðrarmenn í hvør sínum enda av landinum, sum ikki bara lovaðu sær sjálvum, at her skuldi broyting koma í, men eisini gjørdur nakað við tað. Annar var sörvingurin Eliesar í Beiti, føddur 1878, hin var Sörin í Kunoy, føddur 1866. Hesir báðir mennir høvdu stórt sæð einsamallir æruna fyri, at motordrivin útróður tók seg upp her á landi líka so tyðliga í tíðini sum í grannalondunum. Men tá vóru stovnamir longu syndarlaga niðurfiskaðir. Tað er ein áhugaverd søga, sum kann lesast í bókini Útróður 1845-1945 hjá Robert Joensen.

Sterkar, duldar maktir

Eftirtíðin hevur sjálvandi ilt við at fata lívstreyttir hjá teimum gomlu. Natúrlógirnar vóru ikki so logiskar, sum tær seinni vóru. Hvør dagur var eitt baks, og tað ráddi um ikki at provokera maktirnar. Tað fólk, sum livir og virkar mitt í náttúruni og við ystu rendur av tí møguliga, veit, at tað kann vera skjótt hvønn vegin. Í trongum tíðum, tá natúran er náðleys, kann óttin taka yvirhond, og vit fara at lova burtur olussu og finna upp á tápulig sjálv fyri at hóra undan. Sjálvt í lagaligum tíðum situr hetta djúpt í barmi.

Eyðun Andreassen sigur um pátrúgv og sterkar, duldar maktir í bókini Úr søgn og søgu: "Ótryggleikin við øllum arbeiði og óttin fyri, at tað fór at gangast illa, tí fylgjarnar kundu vera so álvarsligar, skaptu gróðrarbrotin fyri pátrúnni og øllum teimum ráðum og reglum, fólk hevði at rætta seg eftir, at sleppa undan óeyðnu." "Pátrúgv skuldi fyri ein part greiða mangt, ið var óskiligt, og fyri ein part royna at ávirka víðurskipti, har teirra egnu møguleikar

rúkku ikki til. Tá eitt arbeiði var gjørt av einstísum og á allar besta máta eftir teimum royndum, fólk høvdu, og við tí kunnleika, tey høvdu um hetta arbeiði, var tað kortini verri enn so vist, at arbeiðið eydnaðist."

Erlendur Patursson sigur: "Í öldir var fólkid innibyrgt og kúgað, og slikt spor høvdu hesi víðurskipt sett í hugsannarhátt fólksins, at eisini langt aftan á avtøku einahandilsins kom afturhaldssemi og trongskeyni at tarna framburði og framgongd. Soleiðis eisini við fiskiveiðini, ið tá einans var útróður.

Tað var ikki fyrr enn væl var liðið á seinnu helvt 19. aldar, ja ikki til muns fyrr enn komið var út í 20. öld, at Føroyingar fóru at gera seg leysar av avloðaðum veiðiháttum og at ganga leiðir, sum aðrar fiskiveiðitjóðir leingi høvdu gingið."

Robert Joensen sigur soleiðis: "Við fiskiamboðunum er tað sum við teimum amboðum, ið brúkt vóru heima við hús, á bø ella í haga, at útviklingurin hevur staðið í stað í langar tíðir. Hugsanin tykist at hava verið tann, at einki skuldi broyast, og hevur hesin fastgrögvni stillstandur ivaleyst sína orsök í tí, at landið var innlæst, og at menn ikki komu út um at siggja, hvussu aðrir fóru seg at..... Fyri ein stóran part ger óvilji og afturhald seg galandi.

Fyrst er at vísa á, at fólkid hevur verið innibyrgt, menn høvdu lítið sæð til, hvussu aðrir virkaðu, og hetta bar helst við sær, at alt nýtt, sum teir gomlu ikki høvdu vist teimum yngri í ættini leið til, ikki kundi verða tikið við so beinan vegin; tí teir vistu, at í bø, í haga og bjørgum og eisini á útróðri var tað tryggast at gera, sum teir gomlu høvdu vist á. Tað tykist hjá fjøldini at hava verið ein fastgrögv-



in mótvilji móti nýggjum tiltøkum, og nógvir hava ikki verið førir at fata, hvat tað nýggja víðvikjandi veiðiháttinum galt."

Sjálvt bretar hava so seint sum í 1970 árunum undrast yvir sama spurningin, hví menn eru so trekir at gera broytingar í fiskiskapi, sum í baksýni sýnast so innlýsandi. So konservativir, sum bretar enn bera orð fyri at vera, so vóru teir alla tíðina í fremstu røð, tá tað galt um veiðiamboð og fiskileiðir. Men teir spyrja, hóast tað: Hví kom hekkutrolarin ikki 60 ár, áðrenn hann kom? Hví kom hekkutrolarin ikki samstundis sum lemmatrolid? At fiska við neti út av hekkuni var als ikki ókent, og fyri tað, um bummtrolid, við tí 50-80 fót langa bjálkanum neyðugt víst mátti skjótast út av síðuni á einum trolara, so var onki, sum talaði fyri, at tað sá skuldi galda fyri lemmatrolid. Onki uttan tað, at soleiðis hevði tað verið gjørt. Og tað er høvudsgrundin, er niðurstøðan hjá bretum. Tað, sum hevur verið roynt í langar tíðir, og sum, hóast alt, hevur riggað, tað verður ikki broytt frá einum degi til tann næsta. Menn aftra seg við at gera ivasamar í-løgur. Tað kann roknast við eini ivasamari royndartíð. Teir hanga seg í smálutir, sum til dømis í hesum forinum við spurninginum: Hvussu fáa vit alt trolid inn á dekkið í heilum líki, uttan at tað fer í fyllur, um trolid skal skjótast út av hekkuni? At enda er tað ein trygdarspurningur: Er tað heilt vandaleyst at broyta eina kenda mannagongd og eitt

kent arbeiðslag til nakað, sum er heilt nýtt og ókent? Í Føroyum vita vit, at omaná alt hetta natúrliga afturhaldni í eini vandafullari vinnu, koma undirlutakensla og autoritetstrúgv. Eitt fólk, sum hevur verið kúgað í 1000 ár, hevur eftir hondini eina ávísar venjing í hesum.

Hvalabátar fingur slisku í hekkuni longu í 1924 til at hiva hvalin upp á dekkið eftir. Hetta var umleið, tá ið tað sokallaða V-D trolid kom í brúk. Men tað var ikki fyrr enn verksmiðjutrolararnir lógu á tekniborðinum, og pláss skuldi finnast til ta nýggju arbeiðsgongdina við flakaskering og frysting, at nýggju hugsunarháttur mátti til. Tað varð vorðið ov trøngt á dekkinum, og einasta loysn var at flyta trolreiðskapin onkra aðra staðni á skipinum. Og einasta stað, har tað var pláss fyri honum, var afturi í reyv. Hesar royndir vóru gjørdar longu fyrst í 50 árunum, men kortini vóru síðutrolarar bygd-ir øll 70 árin á tann. Síðstu síðutrolarar, sum bygdur vóru til Føroya, komu í 1974. Tað vóru teir báðir Vestfirnir og Norðfirnir, seinni Stígarklettur og Hådegisklettur.

Heimildir:

- Føringatíðindi 1895, 1898, 1900
- Dimmalætting 1898
- Løgtingstíðindi 1898
- Útvarpsamrøða við gjáarmannin Óla Andreas á Rætt
- Robert Joensen: Útróður 1845-1945
- Erlendur Patursson: Fiskiveiði - Fiskimenn
- Eyðun Andreassen: Úr søgn og søgu
- Gís Guðmundsson: Togaraðlin 1
- Edgar J. March: Sailing Trawlers - The Story of Deep-Sea Fishing with Longline and Trawl.
- Jógvan Arge: Neyðugt er at sigla

Havnin í Grimsby á fjørum um aldarskiptið

